

1987 1988 1989

1987
1988

LXX

Insigne auctoris
Bohemici Theatri
Nathanaelis Wodniansky de Uraczow

Aby dobrotivý čtenář

LXXI

všecky materie v tomto traktátu obsažené tím snáze najíti mohl, z níže psaného kratického *extractu* netoliko summárnímu smyslu knižky této dokonale vyrozumí, ale také jednu každú *miserii*, kde a v kterém listu položena se nachází, snadno sobě vyhledá.

1987
1988
1989

První knížka obsahuje velikou bídu a nedostatečnost člověka v tom, že jej nerozumní životičkové v mnohých přirozených povahách daleko převyšují.

(1987)

V druhé knize se pokládá člověka početi, vzrost, nebezpečnosti narození, vychování, kázeň, dospělost věku s rozličnými těžkostmi a zármutky, kterýmž na tomto světě jak při obchodech tělesných, tak také v povoláních duchovních i světských poddán býti musí, jako jsou:

- I. Trápení marinářův neboližto plavcův, v listu 51
- II. Voráčův s rolí se obírajících, v listu 52
- III. Kupcův, handleřův a rozličné obchody vedoucích ... 57
- IV. Soldátův nebo vojákův 62
- V. Dvořanův 71
- VI. Cisarův, králův i jiných potentátův 75
- VII. Biskupův římských i jiných osob duchovních 83
- VIII. Bída a trápení vrchnosti světské 91

LXXII

K. Pavu manželého

V třetí knížce se dokonávají bídý lidské pocházející:

X. Z roztržitosti náboženství křesťanského	104
XI. Z nakažení morního	107
XII. Z hladu	119
XIII. Z rozličných nemocí	125
XIV. Z přehrozných trávenin	127
XV. Ze čtyř živlův zemských, z vody, ohně, z povětří a země	131
XVI. Z nemocí a nedostatkův duchovních, jenž jsou: lakomství, závist, pejcha, smyslu pomnutí aneb nezřízené milosti	130
XVII. Z šedin a sešlosti věku	157
XVIII. Z smrti časné	159
XIX. Z poslední bídý všechny žalosti a zármutky světa tohoto převyšující, jenž jest Den posledního soudu, v němž se přezalostná <i>executi</i> ortele nejspravedlivějšího Soudce živých i mrtvých, Syna Božího Krista Pána, nade všemi bezbožnými konati bude, v listu	163

Širokého placu neb Zrcadla světa kníha první

Mnozí staří a vysoce učení jak řečtí, tak latini, tolikéž i barbarští mudrcové vyšetřivše způsob přirození lidského a jej prvé s každým nerozumným hovadem, též s všelikým životičem plným vyzpytováním obojího způsobu života bedlivě prohlédše a jeden s druhým srovnávše, žádný životič na všem okršlku světa tohoto, kterýž v sobě život zdržuje a na zemi se plazí, nepokládali býti mízernější nad člověka. Anobřz někteří vzácnější zpytatele přirození lidského na též přirození téžce se domlouvali jmenujice je ne rodičkou a matkou dobrotivou, ale zlou a zřívou macechou.

Mnozí také (jako) byl onen *Thales Milesius* po všecken čas života svého lidskou bídu oplakali.

Věděti zajisté dobře, že všechno, co se koli pod širokým nebem spatruje, nic jiného není než prosté divadlo lidského neštěstí, věčného oplakání a ustavičného želení hodné. Ale jiní (mezi nimiž se nacházel *Democritus Abderites*) všem habebným skutkům lidským, kteří nynějšího času dalece a široce panují, toliko se smávali a jich sobě za nic pokládali, kterážto kdyby nyní zase z mrtvých povstali a mnohých křesťanův bezbožná obcování spatřili, Bože nebeský, jakého by smíchu nenatropili!

Byli ještě i jiní mudrcové, odporníci a nepřátelé přirození lidského, kteří | na tom dosti neměli, že toliko na samé

100 Ale aby nám přirození patrně ukázalo, v jak opovrženém a naprosto nebezpečném místě člověka nahého zdržuje a na svět nejníž než jako pokazený plod v den narození s pláčem a kvílením za dědičtí nahého z sebe vyvrhuje, | nenachází se ze všech životičích k slzám nachvějšího stvoření jako člověk. Přirozen zjistiť děděné mu je přivlastnilo, proto aby byli předchůdce jeho budoucích zarmutkův a neřestí. Ted máš, milý človče, první skutek přirození svého (pro nějž Bůh všecky jiné věci stvořil), sam v sobě tak mdlý a nestatečný, že kdyby jiné pomoci zbaven byl, musel by hned při prvním vykročení z života matky své od nerozumných životičích sezran a roztrhan býti.

Popaň medle, s jakým člověk z života matky své nebezpečným vyplývá? Aní ho spatříš v plénky obvinutého, v kolébece jako uvadlí ratolest anebo prostý spálek ležícího a tak svazaného, že sebou hmotit nemůže.

101 Ó velké bláznovství těch lidí, kteří se domnívají, že sou se k peje na svět zrodili. První zjistiť naděje dokonalého mužství a další dospělosti čtvernohému hovadu jej připodobňuje. Nebo medle, kdy člověk začíná kráčet? Kdy také po dlouhém oněmání rozumně mluví? Kdy na své nohy dokonale se stavějí? Kdy pokrmyv obyčejných usy svými požívají? Dokavád ustavičně hnutí srdce i všech částek těla, z něhož se o nejvyšší mlodě lidské nade všecky životičy souditi může? Již dále pošetile, jakým nemocem nemusí poddán býti? Jiná zvířata, jak z svět přicházejí, přirození své při sobě výborně poznávají, protož nebezpečnosti své časné předcházejí, jedna prudkostí běhu, jiná zaletěním na rozličná místa. Ale člověk bez vyučování ničemouž nerozumí, nic nemá, ba ani mluvíti, choditi, pokrmyv požívati, a krátce mluvě, žádné přirozené moci sám od sebe, kromě samého pláče, vykonávati neumí.

102 Jednomu zjistiť člověku přirození dalo, aby plálak a kvílil. Druhému, aby pechu a rozkoš nescislým způsobem na všech oudech těla svého provozoval. Jinému nádhernost, někomu lakomství přivlastnilo. Ně kterému zplodilo na mysl

chutnání dlouhého věku, mnohemu marnou radost před očí představitlo, některým i toho dobrodiní udělilo, aby o budoucí věci přemýšleli a na své skončení se rozpomínali.

A summou jednomu většího hněvu, většího nepřátelství, ukrutnější vzteklosti než druhému propůjčilo. Proti tomu pak vidíme, že všickni životičové spolu se srovnávají, v svém způsobu utěšeně přebývají, proti svým škůdcům se shromažďují a při sobě pevně stojí. Ale nastoje, člověku z člověka mnoho zlého pochází. Anobřz člověk člověku není toliko samým nepřítelem neb hitavým vlkem, ale jest vtěleným ďábelstvem. Zase aby týmž životičích větší vděčnosti dokázáno bylo, přirození jakožto rodička života způsobilo jim domy a přibytky, jako peče, hmizda a doupata, v nichž by před bouří nebeskou i jinými odpornými časy se ukryli a pod svým nebem odpočívati nemuseli.

Větším zjistiť hovatlím jeskyně, brlohy a skrevše připravilo, jiným pak menším zemičplazům, jako hlemejždům, zábám třepatým s štý a k těm podobným životičích, opatřilo, aby se s přibytky svými beze vsi obtížnosti nositi mohli. Anobřz není žádného semínka, které by klásky, plevami, luřtinkami a jinými subtilnými kožkami obvinuté a ohaleté nebylo. Některým také, jako pláňem kury, vořechům skořipky, k zachování věci přirozených vymyslelo. Ale člověk od sebe nic toho nedosahuje, jediné leč sobě to sám v potu tváří bezděčnou práci shromažďuje. K tomu jestliže nemoc i zdraví těla lidského způsobem přirozeným jiných životičích srovnáme, najdeme vpravdě, že nás mnohem slavnějším obdarováním převyšují, protože přirození lidem způsobilo tak | mlou, nedostatečnou a tolika rozličným nemocem poddanou těla constatit, že zřídka kdy dobrého zdraví dokonale požívají. Nadto nadevšecko obtížilo člověka v pokrmech i nápojích nenasyčenou lakotou (jako nějakým nesejtem), aby po rozličných pokrmech a lahodných panliscích ustavičně dychtěl, kterýchž když pro vzbuzení libežné chuti dostává, s velikou těžkostí se zdržuje, aby jich hitavě nepožíral, z čehož rozličné trápení oudův, škodliví flusové i jiné těžké nemoci pocházejí.

103 Ale hovada i všickni jiní životičové pokrmyv strídně, požívající přirození svého netoliko neporašují, ale ani neurážejí, aby tudý zdraví svému posloužili.

104 Nadto nadevšecko přirození jim všecky oudy tělesné tak milostně spojilo, sjednotilo, ve všech povahách utěšeně srovnalo, že se pokrmy i nápoji mimo potřebu pro zachování života svého zbytečně neobtěžují. Člověku pak ani potravý zemské, ani všelijaké | ovotce a vaření, ani byliny polní, ani rozličná kupecká koření, ani ryby mořské, ani ptactvo nebeské, ani životičové, ani zvěř lesní nepostačují, než aby všecko pojednou pohltit, požral a rozptýlil. Bože věčný, kterak sobě člověk rozmanitě vymyšlenými kuchařskými mistry lahůdky vyhledává, přirozené věci kazí a zjinačuje, podstatu v případnost proměňuje, přirození v umění obrací, takže ubohé hrdlo souce tím nezpůsobným obžerstvím porušeno, musí mimo povahu a potřebu bezděčné pokrmy a nápoje do sebe cpáti, liti a se ožrat. Žaludek pak jsa nesmírně přeplněný, škodlivé páry a zbytečné vlhkosti k nejpodstatnějším nástrojům smyslův lidských vypouští a je tak škodlivě zatemňuje, zancčáňuje a uráží, že žádný z nich povolání svého náležitě vykonati nemůže.

105 A vpravdě hanba poněkud o tom vypravovati, ku pohoršení nepřátel víry křesťanské, kterak nyníějšího času všelikého povolání lidé častými stkvolstvími a poněkud zbytečnými pankěty ke zlejším věcem okno otvírají, dávajice k tomu příčinu, aby sobě mnozí nad psy nestydatěji před dary Božími počínali, aniž se za to hanbí, že těla svá, jenž jsou chrámové Duchu svatého, se všemi oudy v nestydaté hanebnosti vydávají, počestnost v lehkost a v věci pomíjející proměňují. Odkavádž svodníci, svodnice, zloději, mákeřníci a čarodějnice pocházejí. Jest se také čemu podiviti, že mnohem břicha od přílišného žrádla a pití neshnijí, před jejichžto dveřmi zatím Lazar žebráček hladem ztrápený hýne, nemaje ani nejmenšího drobte z tak nádherného stolu padajícího, kterým by hlad zahnať a se trochu poobčerstvíti mohl.

A protož takový vykrmení břicháči a žroutové nazejvají se

nejpřihodnější připodobniti se mohou, protože mysl takovech lidí ve všelijakých rozkošech tělesných na větším díle jsouce pohřížená, lahodnými pokrmy a nápoji skropená a jako v nějakém nečistém žlázi a unavěm hrobě potopená, na široké poušti se zdržuje, smyslově pak jakožto nástrojové, jimiž by sobě napomálati měla, nejníž jako v střezech nerozumného životiča pohříbení leží. Proti takovým hodovníkům, ožralcům, zrotlým Izaiáš prorok v kapitole 5 mluví: Běda vám, kteří vstáváte ráno k opilství, abyste pili až do večera a vínem hořeti. Housle, smyčce, buben, píšťalka a vino na kvasích vašich, dila pak Božího nehledíte, ani skutkův rukou jeho znameňate.

106 Ale tento hrách ožralství nyníějších časův mnozí sobě tak zobyčejili, že není pod nebem žádné země, krajiny ani národu, jenž by tímto jedem nakažen nebyl a který by žraní a notného splhování za velikou pochvalu nepokládá. Jakož pak i někteří barbaři nechutni narodové, jako Peršané, Tataři i Řekové, ožralství při slavných triumfích netoliko velikými chválami vyvyšovali, ale také kohokoli nenačale na své hody dopadli, nebo aby s nimi pil a vesel byl, anebo aby před vandroval, moci nutkali.

107 Týmž způsobem i Macedonští vynaučili se od císaře pána svého Alexandra výborně žrati, kdo by chlel o těch věcech víceji vědět, či sobě lustina.

108 Ale nade všecky jiné národy na onen čas země vláská největší chvála v ožralství obdržela, v níž, jakž píše Plinius, tak velice váženo bylo opilství, že lidé vínem netoliko do vejrátu se obtěžovali, ale také i nerozumná hovada k užrání (čemuž se místo dati může) nutli.

109 Paulus Diaconus v své Historii lombardský zračně a poněkud k víře nepodobně čtyř starcův připomíná ožralství, kteřížto davše sobě jednoho času slavné hody přistojiti, na nich sobě níže psaným způsobem svá léta přilpěli. Vystáli dva z zastolí, pobíde druhých dvou tovaryšův, počítali sobě svá léta, že každému tolik koflíkův vína přilpěli, ko-

II

Agricultorum aerumnae et calamitates

Voráči a sedláků bídy a mizerie

Jestliže tedy život jejich jest plný hrůzy a strachu, co soudíš medle, jakou větší rozkoš naleznem při orbě a sedlécké robotné práci, kterážto ačkoli zpočátku zdá se býti pokojná, příjemná, povolná, sprostná a poněkud nejspřavedlivější, nejvíce proto, že se s ní mnozí patriarchové a proroci obírali, jakožto takovou, v níž se nejméně podvodův a oklamání nachází. A druhé také i proto, že někdy i římsí císařové své královské paláce, zámky, teplíce, koleje, slavná *theatra*, *pyramides*, obelisky i jiná rozkošná stavení opouštěvali, rukama svými roli dělali a zahrady šupili, jakž se o *Diockletianovi*, *Alabalovi*, *Cyroví* i o jiných vedle svědectví *Columelly*, *Beroalda* a *Constantina* nachází.

Dále kteří těchto věcí zdrávčí považovati budou, musejí vpravdě vyznati, že se mezi touto vonnou růží množství trní a bodláčů nachází, to že pravda jest. Sám Pán Bůh usty svými po vyhnání a na okrslek zemský vypovězení člověka z ráje slovy těmito vyznává ráči: *Zlořečená země v práci tvé. V robotách budeš jísti z ní po všecken čas života tvého, trní a hloží bude tobě ploditi a budeš jísti byliny země, v potu tváři tvé krmíti se budeš chlebem tvým, dokvád se nenavrátíš do země, z kteréž jsi vzat. Ale kdo jest medle těch věcí, o nichž teď Pán vypravovati ráči, lépeji zkusil jako robotní sedláčkové? Ti když nejvíce pracovali, síli, ouhory hnojili, roztahovali, vydělávali, unaveni jsouce přes celé dny, horko, tuhou zimou přetrpěli a přes celý rok krvavým potem sobě oči své zalevati museli, aby zemi,*

98

matku svou, vypraviti a z ní užítku nabyti nomu, tuez, ani naději jejich tuží *arazové*, škodlivé krupobíti, bouřlivá pověťi, odporní větrové oklamávají, nadto jednomu pomě dobytek, jinému, když vně na poli pracuje, zatím vojáci doma všecko v drt obrátí, poberou, obloupi, takže nebohý sedláček navrátě se domů od práce místo potěšení a odpočívání nalezne v chalupe manželku zarmoucenou, ana kvílí, dítky plačí, čeládka hladem a žízní ztrápená jsouci nařiká a sobě stejská. Nejvíceji pak nade všechny bídy a neřesti ubohé hospodáře trápi a sužuje i bezbožná a zlořečená čed, kterážto majíce své náležite opatření stravou, nápojem i také záplatou, netoliko povolání svého vykonávati zanedbává, poslušensví zachovávati, práci svých bez reptání a zlořečení vykonávati nechce, ale také všelijaké protimyslnosti činí, na všem vsůdy, k čemu příjiti může, škodí, stodoly, spejchary, spížirny ve dne i v noci vytlouká, na všeckny strany okrádá, hubí, dobytku čaruje, suší. A summou svými proklatými neřady a bezbožným chováním nebohé hospodáře (kteřížto vstanouce času ranního k svým pracem, místo modlitby Páně zarmoucenou a tesklivou myslí jím i všemu statku svému zlořečiti, láu, kofeřovati musejí) o duše i o statky připravuje a místo požeňání na uč zlořečení uvozuje.

Ale medle co jest jiného život sedlécký než vřed aneb otok hnisa a nečistoty plný, anť od něho nic jiného neuslyšíš, než že jedná nařiká na tuto, i hned zase na jinou bídu. Nyni mu překážejí časti dešůvce, po malé chvíli mu veliké sucho obličko v zemi zadržuje, dědiny, louky vysušuje, trávy i jinou píci pro dobytek k zkáze přivozuje. Ihned brzo uslyšíš, anť nařiká na myši, kobyly, mušky, brouky, ptactvo nebeské, na větry, mlhy, krupobíti, oheň, přivaly i jiné rozličné neřesti, kterýmž tito přebídní lidé sužování bývají.

A jakkoli předoznaměných bíd a trápení mívá hojně nabytí dosti, nejvíceji však nařiká na těžké daně, vojáky, jejich nezřízené lakomství a nezbednosti, kterýmž všechny křesťany vyššího i nižšího povolání hubí a zírají, tak jakž lamentaci sedlécká jednoho dobrého přítele na formu *Da pacem, Domine*, v níže psané verše latinské uvedené, takto zní: I

99

I

Nautarum miseriae et pericula

První bída, marinářův a plavcův

A předně začněme od těch, kteří po moři pracují a živnosti sobě na vodách dobejvají. Kolikera prosím i nebezpečensví dnem i noci přetrpěti nemusejí, jací jejich jimi příbytkově jedine smradlavý a nečistý žalár. Jaký jejich život, jaké šactvo? jediné vlika houba a přivalová latrina.

Krov jejich jest obloha nebeská, jsou ustaviční tuláci, bludari, věční vypovědění, nikdá neodpočívají, souce každé hodiny poddání rozličným neřestem, prškám, hromobiti, bouřkám a větrům mořským, sněhu i jiným odporným slotám, před zloději a loupežníky mořskými životy svými žádné chvíle bezpečni nejsou, nýbrž každého času nenadálého ourazu, buďto že šířové jejich zavadice o skali mořské, neb jinou fortunou v kusy roztrískání, oni pak místo hrobu v břise některého velryba pohřbeni budou, očekávati musejí.

A protož jeden řecký mudřec jménem *Bias* nemohl věděti, máli tyto lidi mezi životičhy zemské, čili mezi obludy mořské položit, k tomu pochyboval velice, majili mezi živý čili mezi mrtvý počteni býti.

Jiný mudřec, *Anacharsis*, říkával, že plavci nejsou od smrti než toliko tří prsty, mině dubové fošny, z nichž šířové dělání bývají.

97